

РЕЗУЛЬТАТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ

А Стаття присвячена результатам формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічному коледжі. Розкриті зміст, структура та рівні професійної компетентності фахівців дошкільного виховання, інструментарій, що дозволив ефективно й надійно перевірити рівні сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутній фахівець, дошкільне виховання, зміст, структура, рівні професійної компетентності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання обумовлена суттєвими змінами в системі освіти України та дошкільної освіти зокрема. Соціальний запит на високий рівень і якість дошкільної освіти значно вплинув на вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців, виникла необхідність забезпечення такої підготовки, яка б дозволила поєднати фундаментальні знання з інноваційним мисленням і практико-орієнтованим підходом.

Однак аналіз практичної діяльності педагогічних коледжів указує на те, що рівень професійної компетентності майбутніх фахівців не відповідає вимогам сьогодення, оскільки основні зусилля викладацьких колективів спрямовані на набуття студентами професійних знань і вмінь, у той же час поза увагою залишаються мотиваційний, особистісний, рефлексивний та інші компоненти професійної компетентності. Відтак, виникає протиріччя між рівнем професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців дошкільного виховання, їх особистісним і професійним потенціалом і сучасними вимогами до педагогів із боку суспільства і держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання даної проблеми і на яких спирається автор. Дослідженню теоретичних і методологічних засад формування професійної компетентності майбутніх педагогів, визначенню вимог до рівня та якості її сформованості, присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретико-методологічні засади професійного зростання майбутніх педагогів здійснили вітчизняні вчені В. Андрущенко, В. Бондар, О. Кононко, В. Кремень та ін. Питаннями структури, змісту психолого-педагогічної та професійно-практичної підготовки фахівця дошкільного виховання присвячені дослідження Л. Артемової, Г. Беленької, О. Богінч, Ю. Косенко та ін. Визначення сутності та змісту компетенцій фахівця розкривають наукові праці В. Байденка, Є. Бондаревської, Є. Зеєра, І. Зимньої, М. Кириліної, І. Колесникової, А.В. Хуторського та ін.

Однак всі вищезазначені науковці не досліджу-

вали проблему формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічних коледжах. Поза увагою вчених залишились форми і методи вимірювання рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання на основі комплексу діагностичних методик, що забезпечують об'єктивну діагностику рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Актуальною залишається проблема розроблення ефективної і надійної технології та необхідного інструментарію для виявлення й оцінювання рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічних коледжах.

Мета статті – ознайомити з результатами формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічному коледжі, що отримані завдяки використанню розробленої моделі та технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців, а також психолого-педагогічних методик, що забезпечили об'єктивну оцінку рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Формувальний експеримент і діагностика результатів сформованої професійної компетентності майбутніх фахівців проводились на базі Дніпропетровського педагогічного коледжу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара і були спрямовані на підвищення рівнів професійної компетентності студентів та об'єктивне їхнє оцінювання.

На підготовчому етапі формувального експерименту були визначені контрольні та експериментальні групи майбутніх фахівців дошкільного виховання, приблизно однаково за кількістю студентів. Формувальний експеримент проводився зі студентами кожної групи, його кінцеві результати були узагальнені за середніми показниками всіх груп.

На підготовчому етапі формувального експерименту ми також визначили критерії та рівні

професійної компетентності фахівців дошкільного виховання, обрали методики для проведення психолого-педагогічних досліджень, здійснили необхідну підготовку викладачів та експертів, які перевіряли рівні сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання. З метою ознайомлення експертів з організацією та проведенням формувального експерименту з ними була проведена низка семінарів-тренінгів, на яких розглядалися питання формування професійної компетентності майбутніх фахівців і діагностики її рівнів.

Для дослідження реального стану професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання в системі вищої професійної освіти були використані теоретичні позиції різних авторів, основними з яких є дослідження Л. Артемової, Г. Беленької, О. Богініч, Ю. Косенко, метою яких є підготовка компетентних фахівців для роботи в суспільстві, заснованому на законах конкуренції. Як показує аналіз літератури, поняття «компетентність» включає низку компонентів, систематизація яких дозволила нам виділити п'ять базових компонентів: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісний та оцінно-рефлексивний;

1) мотиваційно-ціннісний компонент – характеризується ціннісним ставленням студентів до освіти як до початку процесу вбудовування особистості в систему відносин майбутнього професійного середовища. Рівень сформованості цього компоненту визначається ціннісними орієнтаціями особистості майбутнього фахівця, стійкою мотивацією до навчання, ставленням до вихованця як до цінності.

2) когнітивний компонент являє собою сукупність науково-теоретичних знань про професійну діяльність взагалі і про роль її змістовних характеристик зокрема. Рівень сформованості когнітивного компонента професійної компетентності фахівця визначається повнотою, глибиною, системністю знань про зміст професійної діяльності, її особливості, види, стратегії, розвиненим емоційним інтелектом;

3) діяльнісний компонент – характеризується вміннями планувати та здійснювати діяльність, вирішувати освітні й професійні завдання згідно з планом. Рівень сформованості діяльнісного компоненту визначається впевненістю у власних діях, креативністю, творчим підходом до будь-якої справи та вмінням доводити її до запланованого результату;

4) особистісний компонент характеризує особистісний розвиток майбутнього фахівця: рівень активності, самостійності, життєвий оптимізм, вміння вести діалог, відстоювати моральну позицію;

5) оцінно-рефлексивний компонент виявляється в уміннях правильно аналізувати й оцінювати результати власної діяльності, а також рівень власного розвитку й особистісних досягнень. Рівень сформованості оцінювально-рефлексивного компоненту передбачає наявність таких важливих для майбутнього фахівця вмінь і якостей як умін-

ня об'єктивно аналізувати й оцінювати результати власної й колективної діяльності, розуміння й аналіз думок, почуттів, мотивів, вчинків і подій.

Зазначені компоненти виражені в трьох основних показниках: початковому, достатньому та оптимальному (табл. 1) – значення цих показників можуть бути представлені як кількісно, так і якісно.

Виділені компоненти будуть нами розглядатися в якості складових професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання.

Проведення педагогічного експерименту відповідало загальній методиці, розробленої Ю.К. Бабанським, Б.С. Гершунським та ін., і реалізовувалося відповідно до властивих йому ознак: навмисним унесенням змін у діяльність експериментальних груп із урахуванням мети та гіпотези.

Експериментальна робота проходила за декількома етапами. Особлива увага приділялась констатувальному етапу експерименту, бо достовірність отриманих на завершення формувального експерименту результатів значною мірою залежить від вихідних даних. Мета констатувального етапу експерименту полягала у виявленні рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання на початку навчання у педагогічному коледжі.

Формувальний етап експерименту передбачав реалізацію освітнього процесу, впровадження освітніх технологій і реалізації комплексу педагогічних умов, необхідних для формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічного коледжі.

Обираючи методи діагностики сформованості професійної компетентності фахівців дошкільного виховання на завершальному етапі формувального експерименту, ми намагалися знайти найадекватніші визначені критеріям, згідно з вимогами об'єктивності, надійності, валідності.

Такими методами є бесіда, анкетування, тестування, зрізи знань, виконання практичних і творчих завдань, спостереження, психолого-педагогічні методики.

Діагностика й оцінювання рівнів сформованості складових компонентів професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у нашому дослідженні здійснювалось таким чином:

– мотиваційно-ціннісний компонент – на основі методики вивчення мотивації навчання студентів у ВНЗ Т.І. Ільїної; значущість цінностей, ціннісних орієнтацій у професійній діяльності на основі методики, розробленої Н. Набіуліною;

– когнітивний – рівень знань за тестами, розробленими О. Пушковою, та на основі аналізу зрізів знань студентів кожного курсу педагогічного коледжу; емоційний інтелект за методикою «Вимірювання емоційного інтелекту» (Н. Холл);

– діяльнісний – за тестом визначення професійної самоефективності розробленим Маддуксом і Шеером (переклад і модифікація Л. Бояринцева під керівництвом Р. Кричевського), а також на основі аналізу результатів зрізів знань, виконання практичних і творчих робіт студентів;

Матриця для діагностики та оцінювання рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічних коледжах

Мотиваційно-ціннісний компонент		
Рівні сформованості професійної компетентності		
Початковий	Достатній	Оптимальний
Низький рівень сформованості ціннісних орієнтацій прояву активності та самостійності. Не проявляє інтересу до професійної діяльності, активного життя.	Студент має уявлення про роль ідеальних і матеріальних цінностей у житті. Студент проявляє слабкий інтерес до професійної діяльності, активного життя.	Сформовані ціннісні орієнтації, студент орієнтується в світі ідеальних і матеріальних цінностей. Проявляє стійкий інтерес до професії, активного життя.
Не має чітко вираженого мотиву для досягнення успіху	У мотивації досягнень домінує прагнення уникати невдачі	У мотивації домінує прагнення до успіху
Когнітивний компонент		
Рівні сформованості професійної компетентності		
Початковий	Достатній	Оптимальний
Не усвідомлює період отримання професійної освіти і не планує індивідуальну освітню траєкторію.	Усвідомлює період отримання професійної освіти, але має труднощі у плануванні індивідуальної освітньої траєкторії.	Усвідомлює період отримання професійної освіти і планує індивідуальну освітню траєкторію.
Не знає характеристик професійної діяльності	Має уявлення про характеристики професійної діяльності	Знає характеристики професійної діяльності
Діяльнісний компонент		
Рівні сформованості професійної компетентності		
Початковий	Достатній	Оптимальний
Не проявляє себе як суб'єкт освітньої діяльності, має задовільні результати взаємодії з іншими людьми	Усвідомлює себе суб'єктом освітньої діяльності, має посередні результати взаємодії з іншими людьми	Проявляє суб'єктну позицію в освітній діяльності, має позитивні результати взаємодії з іншими людьми
Цілі не пов'язані з поточною діяльністю, не планує діяльність, попередній досвід не впливає на результати діяльності	Цілі мало пов'язані з поточною діяльністю, не організовує діяльність у відповідності з розробленим планом, минулий досвід не достатньо впливає на діяльність	Діяльність організовує у відповідності до цілей, має план і здійснює діяльність у відповідності до плану, успішно використовує попередній досвід у практичній діяльності
Особистісний компонент		
Рівні сформованості професійної компетентності		
Початковий	Достатній	Оптимальний
Не сформовані уявлення про себе, власні особистісні якості. Студент недостатньо самостійний, цілеспрямований, дисциплінований.	У студента починає складатися уявлення про себе і власні особистісні якості: самостійність, цілеспрямованість, товариськість, дисциплінованість, уміння знайти позитивні моменти в несприятливій ситуації, доброзичливість тощо.	Сформовані уявлення про себе, про освоєння і просування освітнього рівня. Сформована програма дій на майбутнє, професійний життєвий план. Яскраво виражені такі якості, як запозятливість, прагматизм, готовність бути ведучим і брати на себе відповідальність, оптимізм.
Низький рівень емоційної обізнаності, не вміє керувати власними емоціями, не здатен до емпатії.	Середній рівень емоційної обізнаності, посередньо керує власними емоціями, проявляє здатність до емпатії.	Високий рівень емоційної обізнаності, вміє керувати власними емоціями, здатен до самомотивації та емпатії.
Оцінно-рефлексивний компонент		
Рівні сформованості професійної компетентності		
Початковий	Достатній	Оптимальний
Не аналізує і не оцінює власні можливості, здібності, успіхи і невдачі.	Аналізує і оцінює власні можливості, здібності, успіхи і невдачі із зовнішньою допомогою (викладача, однокурсників).	Самостійно аналізує й оцінює власні можливості, здібності, успіхи і невдачі.
Не прагне реально розглядати власні успіхи і невдачі, не ставить цілей в освіті і професійній діяльності.	Прагне реально дивитись на власні успіхи і невдачі, ставить досяжні цілі в освіті і майбутній професійній діяльності.	Реально бачить власні успіхи і невдачі, ставить досяжні цілі в освітній і професійній діяльності.

– особистісний – за модифікованим тестом-опитувальником А. Мехрабіана для вимірювання мотивації досягнень (ТМД), запропонований М.Ш. Магомед-Еміновим; експрес-діагностика особистісної конкурентоспроможності Н. Фетісіна;

– оцінно-рефлексивний компонент – опитувальник комунікативних і організаторських здібностей (В. В. Синявський, В. А. Федорошин); методика дослідження самооцінки особистості (С. А. Будасі).

На завершення формуального етапу експерименту ми здійснили обрахунок інтегративного

результату сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання, що здійснювався нами, виходячи з умови однакової ваги кожного компонента професійної компетентності для формування даної інтегративної якості. У такому випадку інтегративний результат – середнє значення рівнів сформованості за мотиваційно-ціннісним, когнітивним, діяльнісним, особистісним та оцінно-рефлексивним компонентами.

Таким чином, професійна компетентність – латентна змінна, індикаторами якої є рівні сформо-

ваності її компонентів. Нехай N – загальне число компонентів випускника педагогічного коледжу, N_{OK} і $N_{пр}$ – відповідно число компонентів, K_j – сформованість (за M -бальною лінійною шкалою) j -й компонент, тоді $N = N_{OK} + N_{пр}$, а його професійна компетентність (за шкалою логіт).

При цьому можливе також обчислення індексу структурної нормальності професійної компетентності майбутнього фахівця:

$$\alpha = \frac{1 \cdot N_H + 0,5 \cdot N_{II} + 0 \cdot N_0}{N} = \frac{N_H + 0,5 \cdot N_{II}}{N}$$

Тут: N_H , N_{II} і N_0 – відповідно число компонентів професійної компетентності студента, що знаходяться у зоні норми, попередження і небезпеки. Сформованість компонентів компетентності студентів знаходиться в зоні норми, якщо K_j становить не менше 70% від M (бальності шкали), попередження – від 40 до 70%, менше 40% – у зоні небезпеки. Однак компоненти – структурні складові професійної компетентності; компоненти відображають феноменологічно й інтегративність цієї особистісно-професійної якості (див. табл. 1). Очевидно також, що когнітивний компонент професійної компетентності $\rho = \frac{N_{ЗУН}}{N}$, де $ЗУН_j$ – безліч знань, умінь і навичок, пов'язаних з j -им компонентом, U – символ об'єднання безлічі.

Усі компоненти професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання є необхідними (несформованість хоча б одного з них унеможливить ефективну професійну діяльність). Нехай C_m , $C_{ког}$, $C_{дл}$, $C_{ос}$ і $C_{ор}$ – відповідно сформованість (в логітах) мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльного, особистісного й оцінно-рефлексивного компонентів професійної компетентності, $\beta = \frac{f(C_m) + f(C_{ког}) + f(C_{дл}) + f(C_{ос}) + f(C_{ор})}{4}$, тоді індекс функціональної нормальності професійної компетентності студента, де $f(C)$ дорівнює 1, якщо сформованість функціонального компонента знаходиться в зоні норми; 0,5, якщо в зоні попередження; 0, якщо в зоні небезпеки. На основі звірення величин можна визначити адекватність оцінки (діагностики)

Аронова Р. С. Результати формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання в педагогічному коледжі.

А Стаття присвячена результатам формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання в педагогічному коледжі. Розкрито зміст, структуру і рівні професійної компетентності спеціалістів дошкільного виховання, інструментарій, який дозволив ефективно і надійно перевірити рівні сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання.

Ключевые слова: професійна компетентність, майбутній фахівець, дошкільне виховання, зміст, структура, рівні професійної компетентності.

Aronova R. S. The results of future preschool teachers' formation of professional competence at Pedagogical College.

S The article is devoted to the results of formation of future preschool teachers' professional competence at Pedagogical College. It reveals the content, the structure and levels of future preschool teachers' levels of professional competence. It also reveals the tools, which helped effectively to test the levels of future preschool teachers' formed professional competence.

Key words: professional competence, future professional, preschool education, content, structure, levels of professional competence.

професійної компетентності конкретного студента: відмінність між ними не повинна перевищувати 12,5%, в іншому випадку як мінімум одна з величин оцінена неправильно.

Методика розрахунків дала можливість проводити якісний аналіз професійної компетентності кожного конкретного студента: якщо хоч один функціональний компонент знаходиться в зоні небезпеки, то стан компетентності – абнормальний; якщо всі компоненти знаходяться в зоні норми, то стан – нормальний; у іншому випадку – стан компетентності функціонально-обмежений.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Підсумовуючи все вищезазначене, констатуємо, що рівні сформованості професійної компетентності студентів III–IV курсів експериментальних груп свідчать про ефективність розробленої нами моделі і технології, оскільки динаміка формування цього компонента, у переважній більшості компонентів, демонструє суттєве зростання професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання, тільки 14% студентів мають початковий рівень професійної компетентності, 47% – достатній, а 39% оптимальний. Відтак можна зробити висновок, що розроблена нами модель і технологія забезпечили ефективне формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічному коледжі.

Список використаних джерел

1. Байденко, В. И. Базовые навыки (ключевые компетенции) как интегрирующий фактор образовательного процесса / В.И. Байденко, Б. Оскарссон // Профессиональное образование и формирование личности специалистов : Научно-методический сборник. – 2002. – 176 с.
2. Белонская, И. Д. Формирование профессиональной компетентности специалиста. – Москва : Ин-т развития проф. образования, 2005. – 351 с.
3. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія / Ганна Володимирівна Беленька. – Київ : Університет, 2011. – 320 с.
4. Введенский, В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога // Педагогика. – 2003. – №10. – С. 51–55.
5. Компетентностный подход в педагогическом образовании : коллект. моногр. / под ред. проф. В.А. Козырева, проф. Н.Ф. Радионой и проф. А.П. Тряпицкой. – СПб : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2005. – 392 с.

Дата надходження авторського оригіналу: 30.08.2015